

Landbruksplan for Sør-Aurdal kommune 2020-2024

Landbruksplan for Sør-Aurdal kommune

Innholdsfortegnelse:

Forord	s. 3
Utvikling i Jordbruket	s. 4
Klima og miljø	s. 5
Konsesjon, deling og boplikt	s. 6
Gjerder	s. 7
Kjøttproduksjon, storfe	s. 8
Melkeproduksjon	s. 9
Sauehold	s. 10
Tilleggsnæring	s. 11
Skogbruk	s. 12

Forord

Forrige landbruksplan for Sør-Aurdal kommune ble godkjent i 2004. Denne landbruksplanen har en annen mal enn den forrige. Det er mindre statistikk og det er lagt vekt på korte og konsise tema med målbare resultat. Landbruksplanen skal rulleres om 4 år, men målsetningene er sett ut fra 10 års perspektiv.

Landbruksplanen er en sektorplan som ikke er juridisk bindende. Planen vurderes allikevel til å være et viktig dokument for planer og utvikling framover.

Landbruket er ei langsiktig næring som forvalter store deler av natur og arealressursene for dagens og kommende generasjoner.

Forutsetninger for et aktivt landbruk i Sør-Aurdal bygger på indre og ytre faktorer. Bonden selv er den største ressursen både med personlige egenskaper, kunnskap og interesser. Holdninger fra lokalmiljøet og støtte fra familie og andre i samme yrke påvirker gårdbrukerens motivasjon og lyst til å drive i landbruket. Omfang av produksjon påvirkes av gårdens ressurser med bygningsmasse, skog, dyrket mark, innmarksbeite og muligheter for utmarksbeiting og jordleie.

Ytre faktorer er markedskrefter og etterspørsel etter varen som blir produsert, tilskuddsordninger, nasjonale bestemmelser, FNs klimamål osv. Foruten indre og ytre rammer, kan kommunen og næringa likevel påvirke sin egen utvikling gjennom politikk, kommuneplan, håndtering av lovverk og kommunale tilskudd.

- Visste du at:

Overordnede mål for landbruks- og matpolitikken er:

- Landbruk over hele landet.
- Økt verdiskapning
- Matsikkerhet og trygg mat
- Bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser
- Bærekraftig skogbruk og økt binding av CO₂

I nasjonalt miljøprogram er punktene over supplert med:

- halvere matsvinn
- bevare biologisk mangfold
- Landbruket må redusere utslipp til luft med 40%
- Sikre god dyrevelferd

Utvikling i jordbruket

Hovedmål:

- Bevisstgjøring rundt utvikling
- Skape arenaer for samarbeid, utvikling og sosiale møteplasser
- Sette satsingsområder med 4 års perspektiv
- Få ungdom inn i jordbruket

Mye i landbruket styres fra sentralt hold gjennom tilskudd, kvoter og lovverk. Men, den viktigste suksessfaktoren for kvalitet og utvikling, er bonden selv. Holdninger og miljø i rundt bonden og i landbruket spiller også inn.

Fellesskap, engasjement og samspill mellom mennesker avler utvikling og skaperkraft. Derfor er møteplasser sentralt i utviklingsarbeid.

I Sør-Aurdal har vi allerede et samarbeid med bondekafe 2 ganger i årer. Denne bør videreføres. I tillegg er det viktig å få på plass en landbruksgruppe som kan sette fokusområder og jobbe for utvikling og rekruttering. Personene i gruppa bør være forankret i styrene i faglagene og andre organisasjoner. Personene må også representere ulike produksjoner og kommunen kan ha sekretær oppgave.

Visste du at:

- Utvikling skjer i møte mellom mennesker
- 40% av innbyggerne i Sør-Aurdal bor på en landbrukseiendom
- I 2030 anslår SSB ut fra lav vekstprognose at det er ca 2600 innbyggere i Sør-Aurdal.
- I 2019 jobbet 127 personer innen primærnæring i Sør-Aurdal. Det utgjør ca 10% av de som jobber.

Delmål:	Tiltak:
Treffpunkt for gardbrukerne	- Bondekafe – samarbeid mellom faglagene og kommune - Aktuelle møter og kurs – samarbeid mellom faglag/kommune/rådgiverorganisasjoner
Etablere en utviklingsgruppe	- Møte 2 ganger i året - Lage tiltaksplan med konkrete mål med særlig fokus på rekruttering.
Utvikling på gardsnivå	- Kontinuerlig samarbeid mellom gårdbruker, kommune, Innovasjon Norge og rådgivere.

Klima og miljø

Hovedmål:

- Fokus på bioenergi
- Bevisstgjøring om klima og miljø
- Minimal forurensning fra landbruket
- Ta vare på biologisk mangfold og kulturmiljøer

Klima og miljø er to områder som vil komme sterkere og sterkere inn i all virksomhet. Jord- og skogbruk er en del av det grønne karbonkretsløpet og det må fokusere på økt binding av CO₂. Skogbruket i Sør-Aurdal binder CO₂ fordi vi har større tilvekst enn avvirkning. Jordbruket må fokusere på god agronomi for nå målsetting om reduserte utslipp.

For å imøtekomme krav innen klima og miljø i jordbruket, blir dokumentasjon viktig. Kartlegging og tiltak på enkelt bruk nivå og som er praktisk rettet er en måte å få til dette på. Det jobbes derfor med å utvikle et rådgivingstilbud i Valdres.

Bioenergi er et satsingsområde i Innovasjon Norge. Det er i hovedsak solenergi og flis som er aktuelt i Sør-Aurdal. Det er mulighet til å søke støtte til prosjekter for produksjon og forbruk av bioenergi.

Visste du at:

- Norge har forpliktet seg til å redusere utslipp av klimagasser fra landbruket med 40% innen 2030, sammenlignet med 2005
- I Stortingsmelding om jordbruket nr 11 (2016-2017), slås det fast at klimahensynet bør vektlegges sterkere i jordbruket.
- Sør-Aurdal er en del av vannområdet Valdres og har ansvar for at vann, elver og bekker i Sør-Aurdal ikke blir forringet av avrenning eller forurensning.
- I Sør-Aurdal brukes ved og flis til oppvarming av hus og offentlige bygninger. Begna Bruk produserer og bruker 5 megawatt.

Delmål:	Tiltak:
Klima og miljørådgiving	- Pilotprosjekt i Sør-Aurdal med klima og miljørådgiving. Samarbeid mellom landbruksrådgivinga, landbruk og vannområdet. - Opplysning om tiltaksmidler innen drenering, SMIL-midler o.a. - Møter med ulike fagtema. Samarbeid med bondelag og bonde- og småbrukarlag
Kartlegge biologisk verdifulle areal	- Melde om aktuelle areal til Fylkesmannen som gårdbruker sjølv ønsker å kartlegge.
Bioenergi	- Gårdsbesøk sammen med Innovasjon Norge og kommunen til de som ønsker å satse på Bioenergi

Konsesjon, deling og boplikt

Hovedmål:

- Sikre bosetting i hele Sør-Aurdal
- Tilrettelegge for landbruksdrift
- Tilrettelegge for rasjonelle enheter med jord og skog
- Ha forutsigbar politikk

Retningslinjer i Sør-Aurdal

1. Konsesjon og boplikt:

Hovedregelen er at det skal settes krav om boplikt på konsesjonspliktige eiendommer. Boplikten skal i hovedsak være personlig, men upersonlig boplikt kan vurderes i den enkelte sak. Det kan gis utsatt frist for boplikt der det er særlige grunner for å gi dette.

2. Deling:

2.1 Deling av seter:

I hovedsak vurderes setra som en viktig del av landbrukseiendommen og skal ikke tillates delt i fra. I områder der det er mange regulerte hyttetomter rundt, eller tett opptil setra og setermiljøet er betydelig redusert, samt at setra ikke kan bli en vesentlig del av drifta på gården, kan det være mulig å vurdere fradeling av seterhuset. Det forutsettes at resten av landbrukseiendommen selges og fremmer bosetting. Alle prinsipielle saker skal behandles av formannskapet.

2.2 Deling av skogskoier

Sør-Aurdal har mange skogskoier. Noen brukes som skogshusvær eller jaktbu, noen brukes som fritidsbolig og noen er til forfall. I de tilfellene hvor veinettet er bra og skogskoiene ligger i nærheten av regulerte områder og er i god forfatning og har blitt nyttet som fritidsbolig, kan fradeling vurderes. Alle prinsipielle saker skal behandles av formannskapet.

2.3 Deling av gårdstun eller småbruk.

Mange landbrukseiendommer har flere gårdstun. I hovedsak kan ekstra tun med inntil 5 daa eiendom deles fra. Er det ønske om å dele fra med litt jord og skog knyttet til tunet, må det gjøres en helhetlig vurdering i forhold til bosetting og landbruksinteresser.

2.4 Deling av skog og jord fra landbrukseiendom

I saker som omfatter å dele fra jord eller skog, må det gjøres en helhetlig vurdering av både kjøper og selger sitt gårdsbruk og ressursene knyttet til brukene. Hovedregelen er at resultatet etter deling er bedre enn før deling. Aktiv drift og rasjonelle enheter vektlegges. Alle saker vurderes individuelt.

Visste du at:

- Konsesjonsloven ble sist revidert 2018. Viktige punkter i konsesjonsloven er: å verne om landbrukets produksjonsareal og lage gode eier- og bruksforhold. Boplikt inngår i konsesjonsloven.
- Jordloven ble sist revidert i 2019. Viktige punkter i jordloven er at arealressursene skal brukes slik at det er til det beste for samfunnet og for de som har yrket sitt i landbruket. Deling, driveplikt og omdisponering av dyrket

Gjerder

Hovedmål:

- Redusere konflikt med dyr på beite
- Fjerne farlige gjerder

Gjerder er nødvendig for å holde dyr innenfor eller utenfor arealer. Gårdbrukerne vet hvor viktig det er med gode gjerder, og nok strøm på strømgjerdene. Før var det mange bruk med dyr i Sør-Aurdal og det var felles forståelsen for hold av gjerde. Etter som det har blitt færre husdyr, har også mye av kunnskapen og interessen for vedlikehold av gjerder blitt borte. Husdyr som kommer inn på jorder og hager pga dårlige gjerder skaper frustrasjon for privatpersoner, og ikke minst for de som eier beitedyrene. Informasjonsarbeid om gjerder og ansvar for egne gjerder må prioriteres.

Utmarksbeite er en viktig ressurs og beitedyr hindrer gjengroing og skaper et åpent og vakkert kulturlandskap. Samtidig forventer vi at utfordringene mellom beitedyr, gjerder og løse hunder vil øke i omfang i hytteområder. Det bør derfor utarbeides en strategi for farlige gjerder og retningslinjer om hvordan gjerder skal utformes rundt hytter. I tillegg vil en årlig «gjerdeaksjon» sette fokus på farlige gjerder rundt hytter.

Nye reguleringsplaner sendes på høring. Der har faglagene i landbruket en viktig rolle ved å komme med innspill for å forebygge konflikter mellom hytter og beitedyr.

Visste du at:

- Det ble forbud mot nye piggrådsgjerder fra 1.januar 2010
- Det er en egen gjerdelov
- I reguleringsplaner for hytteområder står det ofte noe om gjerdning og hva som er tillatt.

Delmål:	Tiltak:
Fjerne farlige gjerder	Årlig gjerdeaksjon i samarbeid med faglag og mattilsynet.
Vurdere gjerdetiltak rundt nye hyttefelt	-Sende nye reguleringsplaner til faglagene for uttalelse. -Lage en «gjerdemal» om hvordan gjerder rundt hytter skal utformes i samarbeid med faglagene.
Sperregjerder i konfliktområder	Smil-tilskudd til sperregjerder

Kjøttproduksjon-storfe

Hovedmål:

- 35 produsenter i 2028 som driver med spesialisert kjøttproduksjon.
- Økt prosentvis andel kjøtt produsert på inn- og utmarksbeite.
- Flere unge inn i landbruket

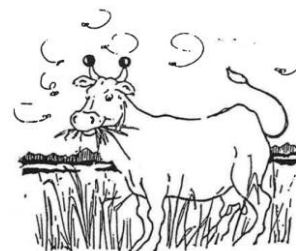
Klimavennlig produksjon og produksjon basert på beiteressurser forventes å få enda større fokus neste 10 år. Det er innført nye krav til hold av storfe som trer i kraft fra 2024 og 2034. Ombygging fra båsfjøs til løsdrift er det største økonomiske løftet.

Sør-Aurdal har store utmarksressurser og mange tomme fjøs. Det ligger derfor til rette for flere produsenter av storfekjøtt, men det vil også kreve investering da de fleste gamle fjøs er båsfjøs. Nye produsenter og størrelse på produksjon er avhengig gårdens ressurser og jordleie. Der det er behov for ombygging/nybygg skal alle som vil det, få tilbud om besøk av kommunen og Innovasjon Norge for å diskutere planene hos den enkelte.

Ved generasjonsskifte og nyetablering bør det inviteres til et kveldsmøte i Valdres der jord- og skogbrukskontorene informerer om etterutdanninger i landbruket, kurs, støtteordninger og krav til dokumentasjon innenfor de ulike produksjonene.

Visste du at:

- I 2018 var det 24 produsenter med ammekyr eller fôringsdyr
- Pr 01.10 2018 var det 345 ammekyr. I hovedsak sleppes alle på utmarksbeite om sommeren.
- I løpet av de 10 år siste åra er det blitt 7 flere produsenter med ammeku/fôringsdyr og 245 flere ammekyr.
- Det finnes lette og tunge kjøttfaser
- Ei ammeku blir gjerne 10-14 år.

Delmål:	Tiltak:
- Rekruttering - Løsdrifts fjøs - Kompetanseløft	- Aktivt samarbeid mellom gardbruker, Innovasjon Norge og landbrukskontor om ombygging/nybygg fjøs. - Etablere fast årlig møte i Valdres for produsenter. Regionale Nye bønder kurs ved behov
Økt beitebruk	Prioritere SMIL-tilskudd til rydding av gjengrodd kulturmark.
Erfaringsutveksling	- Samarbeid med faglagene og rådgivingstjenesten om møte- og kursvirksomhet.

Melkeproduksjon

Hovedmål:

- Opprettholde melkeproduksjon på dagens nivå.
- Unge tar over melkeproduksjon
- Alle bruk tilfredsstiller løsdriftskravet i 2034.

Melk- og kjøttproduksjon er bærebjelker i landbruket i Sør-Aurdal. Innen 2034 må alle som driver med storfe tilfredsstille krav om bl.a. løsdrift. Retningslinjene vil medføre at flere legger ned, men det er viktig å følge opp de som ønsker å fortsette sammen med Innovasjon Norge slik at fjøsene tilfredsstiller nye krav.

Fjellet med seter og utmarksbeite er en stor ressurs. Fortsatt aktiv bruk av utmarksressursene er viktig med tanke på økonomi, kulturlandskap og merkevarebygging av melk og kjøtt basert på utmarksbeite.

For å sikre et faglig og godt produsentmiljø vil motivasjon ved generasjonsskifte være sentralt, slik at ungdom tar over. Det er også ønskelig at flest mulige melkekvoter selges eller leies ut til sambygdinger.

Ved generasjonsskifte og ved nyetablering bør det inviteres til et kveldsmøte i Valdres der jord- og

skogbrukskontorene informerer om etterutdanninger i landbruket, kurs, støtteordninger og krav til dokumentasjon innenfor de ulike produksjonene.

Visste du at:

- I 2018 ble det produsert 3 558 tonn melk i Sør-Aurdal av 22 melkeprodusenter og 596 kuer. I tillegg hadde gårdene 591 ungdyr som ble føret til slakt eller som ble nye melkekuer.
- De siste 10 åra har det blitt 18 færre produsenter, men 50 flere melkekuer.
- Sør-Aurdal har 1 samdrift.
- 241 melkekuer går på utmarksbeite.
- NRF-ku, Telemarks-ku, Holsteiner-ku og Sida-Trønder-ku er noen av rasene som nyttes som melkeku i Sør-Aurdal. Det er flest NRF-kuer.

Delmål:	Tiltak:
- Løsdriftskrav	- Samarbeide mellom gardbruker, Innovasjon om kommune om planer for ombygging/nybygg - Fagmøter om fjøs; samarbeid mellom faglag og landbrukskontorene i Valdres i 2020
- Ungdom tar over melkebruk - Erfaringsutveksling og kunnskapsløft	- Motivasjonsarbeid med faglag - Samarbeid med faglagene og rådgivingstjenesten om møte- og kursvirksomhet. Etablere fast årlig møte i Valdres for nye produsenter.

Sauehold

Hovedmål;

- **I 2028 er det 2000 vinterfôra sau i Sør-Aurdal.**
- **5 nye sauebønder innen 2024.**
- **Fortsatt stor bruk av utmarka og opprettholdelse av kulturlandskap**

Saueproduksjon er næring der utmarksbeite er en vesentlig del av produksjonen. Sau er gode beitedyr og er viktig for å opprettholde et vakkert og variert kulturlandskap og forhindre gjengroing i utmarka.

En hovedutfordring i saueholdet er tap på utmarksbeite av rovdyr og svingninger i markedet.

Bærekraftig og klimavennlig produksjon forventes å få et enda større fokus de neste 10 år. Sør-Aurdal har store utmarksressurser og lammeslakt er i all hovedsak produsert på inn- og utmarksbeite. Det bør derfor ligge til rette for økning av antall sau som tilfredsstiller markedets krav til bærekraftig produksjon og ren mat.

Nye sauebønder, enten ved generasjonsskifte eller helt nye produsenter, er viktig for å opprettholde et miljø og produksjon. Det må etableres et opplegg for nye bønder på Valdresnivå, med informasjon om ordninger, kurs og muligheter for den enkelte bruker. Hvis det er interesse kan det søkes om støtte til nye-bønder kurs innen sauehold, som vil være blanding av fag og erfaringsutveksling.

Visste du at:

- Det er 3 beitelag i Sør-Aurdal
- I 2018 var det 25 bruk med sau og 1644 vinterfôra sau.
- I 2018 er gjennomsnitt 66 vinterfôra sauer pr bruk. I Oppland er tilsvarende tall 81 pr bruk
- De siste 10 år har det blitt 11 færre sauebruk og 769 mindre sau.
- 4,8% av alle småfe på utmarksbeite ble tatt av rovdyr eller døde av andre årsaker i 2018. Gaupe antas å være det største problemet i Sør-Aurdal.

Delmål:	Tiltak:
- Stimulere til rekruttering i sauenæringa - Øke kunnskapen hos nye bønder	- Samarbeid med faglaga og rådgivingstjenesten om møte- og kursvirksomhet. - Etablere fast årlig møte i Valdres for nye produsenter.
- Legge til rette for beitebruk	- Informasjon om gjerder og vedlikehold - Søke FKT-midler til kartlegging av tapsårsaker og bruk av kadaverhund. - Gjerde-aksjon hvert år. - Ta hensyn til beitebruk ved reguleringsplaner og kommunedelplaner

Tilleggsnæring

Hovedmål:

I 2028 er det et marked for tilleggsnæring knyttet til landbruket i Sør-Aurdal. Det har blitt minst 10 nye produsenter som driver med mangesyslerier.

Sør-Aurdal har mange landbrukseiendommer. Mange er bebodd, noen nyttes som fritidseiendommer og mange har aktiv drift. I hovedsak har alle landbrukseiendommene et ubenyttet potensial for ekstra inntekt. Det kan være tilbud om utmarksopplevelser, småvilt, fiske, utleie av seter/skogskoier, vedproduksjon, Inn på tunet, bær, birøkt, spekeprodukter, grønnsaker osv. Mulighetene er mange og flere ønsker å gjøre NOE, men vet ikke helt hva. Å få til et miljø og fellesskap rundt produksjon, dyrking av andre vekster, utleie og salg av opplevelser o.a. kan bidra til økt omsetning, bolyst, økt beredskap lokalt, bedre vedlikehold av gjerder og kulturlandskap, utnytting av ressurser som allerede er der og ikke minst bevare dyrket jord gjennom aktiv bruk.

For å stimulere til bedre utnytting av gårdens ressurser og nye produksjoner i bør det etableres et prosjekt i Sør-Aurdal om mangesysleri og småskala produksjon. Et lokalt miljø med skaperglede, engasjement og utvikling må være målsetningen. Prosjektet bør også ha fokus på omsetningskanaler og hvordan formidle opplevelser/tjenester.

Visste du at:

- Sør-Aurdal har 801 landbrukseiendommer.
- 239 eiendommer har mer enn 25 dekar jordbruksareal.
- I 2019 var det birøkt, gris, eggproduksjon, korn og hjort av andre husdyrnæringer enn sau, storfe og fôrproduksjon.
- Årlig felles det ca 220 elg og 15 hjort
- Det er 8 kraftverk i kommunen
- Det er 3433 hytter
- Småviltjakt og fiskekort selges

Delmål:	Tiltak:
Bedre utnyttelse av ressusene på gårdsbrukene	- Prosjekt om tilleggsnæring i Sør-Aurdal i 2021. - Samarbeide med Innovasjon Norge om tilleggsnæring.
Produktiv hjorteviltbestand	- Beiteregistrering og aldersbestemmelse av felt hjortevilt

Skog

Hovedmål:

Øke engasjementet og kunnskap hos skogeiere og dermed øke aktiviteten

Vi bruker skogen som næring og fritidsarena noe som fører til at mange har meninger om skogbruket. Skog i vekst binder CO2. Sør-Aurdal som avvirker ca 100 000 m3 årlig og har 150 000 m3 tilvekst lagrer mer karbon enn vi slipper ut. Skal vi fortsette med netto binding av CO2 må vi ha fokus på og investere penger i å etablere tilfredstillende foryngelse og utføre ungskogpleie i tide. Først da har vi lagt til rette for lønnsomt skogbruk i framtida. Vi er flinke til å plante, men andre tiltak som å utføre ungskogpleie, markberedning og gjødsling er også tiltak som vil være økonomisk lønnsomme.

Vi har ca 800 km skogsbilveger i Sør-Aurdal i varierende standard. Skal vi ha effektiv tømmertransport må vi øke fokuset på vedlikehold og opprusting. Det er stadig færre skogeiere som har kunnskap om og redskap til å utføre vedlikehold. Skognæringen bør samarbeide slik at interesserte entreprenører føler trygghet i å investere i egne utstyr.

Førsthåndsverdien på tømmer er ca 40 millioner kroner. Gran sagtømmer videreføres på Begna Bruk, men massevirke transporteres til industri i Østfold eller Sverige. Prisene har de siste årene vært stigende og avsetningen har vært rimelig god for de fleste sortiment. Lang transport av enkelte sortiment kan i perioder gi utfordring både på avsetning og press på pris.

For stadig flere skogeiere gir skogbruket mindre andel av hushodningens totale inntekt. Det er viktig at skogeierne får den informasjonen og kunnskapen de trenger for å forvalte egne eiendommer.

Økt kunnskap gir økt aktivitet – da blir det artig å være skogbruker.

Aktiv forvaltning av våre skoger er bra for lommeboka og miljøet.

Visste du at:

I Sør-Aurdal har vi:

- 594 794 dekar produktiv skog
- 679 skogeiere
- 150 000 m3 tilvekst
- Avvirket 114 000 m3 i 2019
- Markberedt 2000 dekar
- Plantet 540 000 planter
- Utført ungskogpleie på 2500 dekar
- 800 km med skogsbilveg
- Begna Bruk skjærer ca 200 000 m3 tømmer årlig og har ca 50 ansatte

Delmål:	Tiltak:
Utføre ungskogpleie på 4000 dekar	Skognæringen tilbyr kurs, veiledning og entreprenørtjenester
Plante mer enn 600 000 planter	Skognæringen tilbyr kurs, veiledning og entreprenørtjenester
Øke standarden på skogsbilvegene	Skognæringen tilbyr kurs, veiledning og entreprenørtjenester
Gjennomføre skogdag i grunnskolen	Skognæringen
Avvirke over 100 000 m3 årlig	Skognæringen
Etablere vegforeninger	Skognæringen

